

Slutrapport

Projektid 2011-01-01 – 2012-12-31

Kvalitetssäkring av teckenspråksfilmer

- **På webbsidor**

Projektledare och författare: Carina Hofman/ Stig Kjellberg

2013-01-20

Innehåll

Förord	3
Rapportdel	4
Mål/ måluppfyllelse.....	4
Avgränsningar	4
Måluppfyllelse.....	5
År 2.....	5
Seminarier	5
Rekommendationer/ kravprofil	6
Definitioner	6
Befintliga instrument.....	6
Användarstudie.....	7
Tillgänglighet/ användbarhet.....	7
Fysisk/teknisk användbarhet	7
Visuell användbarhet.....	8
Språklig användbarhet.....	8
Källtexten	8
Granskningsfunktion/ feedback.....	8
Inför upphandling av teckenspråksfilmer.....	9
Innehåll.....	9
Målgrupp	9
Delaktighet	9
Samverkan	9
Spridning	10
Resultat.....	10
Analys av resultat	11
Frågor för framtiden	11
Slutord	12
Litteraturlista	13
Forskning.....	13
länkar	13
Bilagor.....	13

Förord

I maj 2009 tog riksdagen ett beslut om den nya språklagen. Från och med den 1 juli 2009 ska språket i offentlig verksamhet vara vårdat, enkelt och begripligt. I språklagen står det också att det allmänna har ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas. Det står vidare att det allmänna även har ett särskilt ansvar för att skydda och främja det svenska teckenspråket. Döva och hörselskadade ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket. Genom den nya språklagen har teckenspråket fått en starkare ställning, vilket också ställer högre krav på teckenspråksproduktion och dess kvalitet. Tillgänglig information för teckenspråkiga döva och hörselskadade handlar bl.a. om att myndighetsinformation görs tillgänglig på svenskt teckenspråk av god kvalitet. Tillgängligheten handlar också om användbarhet. Teckenspråk är ett av sju språk i Sverige som har särskild ställning.

Flera myndigheter har påbörjat översättningar av text till teckenspråk på webbsidor. Det är en glädjande utveckling. Men översättningar och bearbetningar av svensk text till svenskt teckenspråk varierar starkt i kvalitet. Ett av grundproblemen är att upphandlare av översättning av webbsidor inte har den kunskap om teckenspråk som krävs för att kunna bedöma kvalitet på den översättning som upphandlats.

SDR har gjort efterforskningar både inom och utanför Sveriges gränser, vilket har visat att forskning är bristfällig på detta område. Vi kommer därför att i denna rapport använda oss av erfarenheter som bland annat gjorts av projektet *Text till teckenspråk*.

Rapportdel

Mål/ måluppfyllelse

Projekt mål

År 1

- Ta fram en användarvänlig kravprofil
- Sprida information om kravprofilen
- Inleda arbetet med utbildning och auktorisation av översättare.
-

År 2

- Ta fram en broschyr att användas vid upphandling av teckenspråksfilmer
- Sprida information om broschyren
- Anordna ett seminarium för att lansera broschyren

Effektmål

- Att teckenspråkiga får tillgång till teckenspråkiga och användbara webbsidor.
- Att tillgången på teckenspråkig information på internet ökar.
- Att teckenspråksfilmer på hemsidor följer de framtagna rekommendationerna i kvalitetssäkringsprojektet

Avgränsningar

Projektet kommer att inrikta sig på teckenspråkiga översättningar av webbsidor.

Måluppfyllelse

År 1

Delmål	Uppfyllelse
Ta fram en användarvänlig kravprofil	Kravprofilen är färdigställd inom projektet.
Sprida information om kravprofilen	Kravprofilen kommer att lanseras under våren 2012 genom SDR:s hemsida, slingan, utskick till myndigheter, SKL och andra intressenter.
Inleda arbetet med utbildning och auktorisation av översättare och aktörer.	Kontakter har tagits med utbildningsanordnare, studiebesök till Hamburg planerat för att se hur de löst utbildningsfrågan. Detta ingår egentligen inte i projektansökan men är en naturlig följd av kvalitetssäkring av teckenspråksfilmer. Detta är en sidoeffekt av projektresultatet.

År 2

Mål	måluppfyllelse
Framställa och trycka en broschyr att användas vid upphandling	Broschyren <i>Inför upphandling av teckenspråksfilmer</i> finns tillgänglig som PDF och i tryckt form hos SDR
Anordna ett seminarium för att lansera broschyren	Seminarier genomfördes den 10 december 2012 i Stockholm. Ett 20-tal deltagare från myndigheter och producenter av teckenspråksfilmer deltog under seminariet.
Spridning av broschyren	Gått ut som medskick tillsammans med inbjudan till seminariet. Medskick i mailkorrespondens. Deltagande på MR mässan i Göteborg nov 2012. Genom nätverk och personliga möten. Föreläsningar, utställningar och konferenser.

Seminarier

År 1

Under seminarierna samlades representanter från Språkrådet, Stockholms universitet, översättningsföretag och produktionsbolag för att diskutera kvalitetssäkring från olika perspektiv. Projektet har genomfört två större seminarier, samt en workshop på SDR:s föbundsstämma 2011.

År 2

Seminarier genomfördes den 10 december 2012 i Stockholm, detta var ett av huvudsyftena med år 2. Ett 20-tal deltagare från myndigheter och producenter av teckenspråksfilmer deltog under seminariet. Eftermiddagen inleddes av Åsa Henningson, projektledare i arvsfondsprojektet *Tillgänglighet genom Teckenspråk*. Hon informerade om Teckenspråkslagstiftning och tillgänglig information. Därefter presenterade Carina Hofman, projektledare i arvsfondsprojektet *Kvalitetssäkring av teckenspråksfilmer*, bakgrund, innehåll

och resultat av detta projekt. Därefter presenterades broschyren *Inför upphandling av teckenspråksfilmer* och deltagarna fick möjlighet att ge sina perspektiv och ställa frågor.

Rekommendationer/ kravprofil

Definitioner

Tillgänglighet/ användbarhet. Begreppet tillgänglighet används brett i samhället i meningen åtkomst till den produkt eller service som avses. I projektet har vi gått ett steg längre genom att använda begreppet användbarhet.

Teckenspråksfilm – teckenspråkig översättning som spelats in för att användas på webbsidor.

Översättning – i projektet har vi ofta mött missuppfattningar när det gäller tolkning och översättning. Vi använder begreppet översättning i enlighet med kammarkollegiets beskrivning.

Vi har sett ett behov av att även en beskrivning teckenspråkets uppbyggnad har sin plats i rekommendationer och riktlinjer med koppling till teckenspråk.

Teckenspråkssymbol

Teckenspråkssymbol är en publik informationssymbol för ökad tillgänglighet och har tagits fram av Swedish Standards Institute. Denna symbol används till webbsidor, broschyrer m.m.

(symbolerna är hämtade från www.sdr.org)

Symbolen står för en information/översättning till teckenspråk. Det är av allra största vikt att denna symbol alltid används på hemsidor i denna betydelse.

Knappar/flikar märkta med ”teckenspråk” alt. ”Svenskt teckenspråk” är också möjliga att använda.

Befintliga instrument

Det finns idag tillgängliga dokument för att kvalitetssäkra teckenspråksfilmer på webbsidor. I projektet har dessa fått utrymme och vägts mot enkätsvaren och undersökningarna som gjorts under projektiden. Hänsyn har även tagits till erfarenheter som skett utanför Sveriges gränser. I projektet har vi begränsat oss till några som enligt användarstudien är de som är mest användbara och som våra rekommendationer vilar på.

1. Språkrådets rekommendationer för teckenspråksfilm
2. EMT, European masters of translation

3. E-delegationen

Vi har valt att rekommendera myndigheter att följa e-delegationens riktlinjer istället för WSAG, vi kommer istället att påverka WSAG utifrån e-delegationens riktlinjer.

Användarstudie

Genom att bland annat besöka sex av Sveriges största dövföreningar, där 50 % av SDR:s medlemmar finns, har vi fått in en bra bild av användarna av teckenspråksfilmer på webbsidor. Dessa träffar var integrerade med dövföreningens vanliga verksamhet för att nå en mer heterogen grupp av deltagare. Något överraskande verkar kunskapen om att det idag finns teckenspråksfilmer på hemsidor vara låg. Det handlar i grunden om brist på information att teckenspråkig information finns, vilket är ett problem som bör lösas.

Under dessa träffar visades exempel på olika myndigheters och kommuners webbsidor, där deltagarna fick tala om sina synpunkter och önskemål. Exempelsidorna var från Polisen, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, Skatteverket, Stockholms stad, Malmö stad, Uppland och Göteborg. I resultatet har vi koncentrerat oss på vad användaren vill ha och inte pekat ut fel och brister i dessa exempel.

Dessa exempel har även presenterats på SDR:s förbundsmöte 2011 och för enskilda individer, då en kvalitativ undersökning gjorts. Vid den kvalitativa undersökningen har enskilda döva fått sätta sig vid datorn och praktiskt visat hur de använder internet. Frågor har ställts utifrån olika aspekter på tillgänglighet och användbarhet.

Tillgänglighet/användbarhet

För oss som befinner oss i teckenspråksvärlden är det en självklarhet att teckenspråk skall behandlas som andra språk. Även riksdagen har genom språklagen gett teckenspråk en officiell status jämställd med minoritetsspråken i Sverige. Detta bör också återspeglas på offentliga webbsidor och i offentliga rum. I samhället i stort talas det om tillgänglighet medan kravet från den enskilde användaren är användbarhet.

Vi har valt att koncentrera oss på användbarhet och delat upp denna i tre huvudområden.

Fysisk/teknisk användbarhet

Enligt användarstudien så är många ovana att söka information på internet, ett flertal har inte ens datorvana. Kunskapen om internet och dess funktioner har blivit en stor del av vardagen och många ansökningar, tidbokningar, beställningar görs direkt på nätet. Vi ser en risk i att en del blir utestängda från samhällsservice. Ett kunskapslyft kan generera ett nästa projekt.

Det finns ett behov hos den enskilde användaren att veta vilka webbsidor som innehåller teckenspråk. Det behövs även ett enhetligt sätt att navigera på webbsidor för att hitta de olika teckenspråksfilmerna som finns. Teckenspråkssymbolen är etablerad bland döva användare och är något man letar efter när man kommer in på en hemsida. Att navigera sig fram på en textbaserad webbsida kan ibland ställa till problem. Vissa webbsidor har idag alla teckenspråksfiler samlade bakom en flik/knapp, medan andra har lagt in teckenspråksfilmerna i texten som den baserats på/tillhör. Den sistnämnda lösningen bygger på att användaren ska klara av textbaserad navigation och att man vet vad man letar efter. En enhetlig standard kring detta är av vikt. När det gäller teknik är det viktigt att den är tillgänglig för flera typer av

media: dator, surfplatta, mobil... Detta för att öka möjligheterna till åtkomst av teckenspråkig information.

Visuell användbarhet

Den visuella användbarheten handlar inte bara om aktören och dess placering, utan även om andra faktorer. För att teckenspråket skall bli synligt krävs det att man tänker på smink, klädsel, belysning, kameravinkel mm. Det man vill komma åt är att skapa tydliga kontraster, med en bakgrund som inte sticker i ögonen, man skall klara av att titta på en 20 minuters film utan att anstränga ögonen. Tydliga kontraster skapar man genom en kombination av bakgrund och aktörens kläder, hudfärg, belysning. Annat man skall tänka på är att undvika att händer och övrig hud får för mycket kontakt. Skuggor på aktören när denne tecknar är också något man skall minimera. Allt som blänker skall minimeras, det kan gälla allt från glasögon till knappar och smycken.

I detta område handlar det också om placering av bilder och stödtext i rutan. Det mest vanliga idag är att sådant placeras till uppe i ögonhöjd till vänster i bild.

Språklig användbarhet

När det gäller språklig användbarhet av teckenspråksfilmen hänger mycket på aktören och översättarens kunskap. Idag finns ingen reguljär utbildning för den som vill arbeta som översättare mellan svenska och svenskt teckenspråk i videoformat. Vi har tittat på möjligheter att förlägga en sådan praktisk yrkesutbildning på universitet och/eller folkhögskola.

En sådan utbildning bör innehålla svensk grammatik, teckenspråksgrammatik, översättningsteori, textstruktur, texttyper, översättning, manusarbete, teknik framför kameran.

När det gäller språklig användbarhet är det viktigt att aktören och översättaren har målgruppen i fokus. Svenskt teckenspråk skall användas till den breda massan om inte översättningen har en annan målgrupp. Andra målgrupper som kan förekomma är döva med invandrarbakgrund som ännu inte tillägnat sig svenska språket och döva med intellektuella funktionshinder som ibland kan önska en form av ”lättläst” teckenspråk.

Det är viktigt att man också tar hänsyn till målgruppens förväntningar. Detta område är det väldigt lite forskat på, och behovet är stort. Det är viktigt att dokumentera det arbete som görs för framtida bruk.

Källtexten

I ett översättningsarbete är det viktigt att översättaren har originaltexten som underlag. Med lättläst svenska blir också översättningen till teckenspråk tunn och viktiga element kan falla bort. När man arbetar efter *skoposteorin* så tar man med författarens avsikt med den skrivna texten, vilket också skall överföras till den slutliga texten som aktören framför.

En juridisk diskussion bör även tas upp när det gäller vem som äger texten. Som aktör i en teckenspråksfilm så är man synlig och sårbar.

Granskningsfunktion/ feedback

En svårighet ligger i att bedöma användbarheten och kvalitén på översättningar och annat teckenspråkig film på webbsidor. Den bedömning som görs idag är ofta subjektiv och godtycklig, vilket skapar en osäkerhet när det gäller kvalitetsgaranti. Granskningsfunktionen skall inte bara se till den språkliga tillgängligheten utan även till helheten och tekniken.

Granskningsfunktionen är något som SDR tillsammans med andra aktörer får titta närmare på för att hitta en lösning.

Inför upphandling av teckenspråksfilmer

Innehåll

Innehållet i broschyren ”Inför upphandling av teckenspråksfilmer” har sin grund i kvalitetssäkringsprojektets rekommendationer. Broschyren tar upp de viktigaste och vanligaste frågorna kring upphandling av teckenspråksfilmer. För att underlätta arbetet med upphandling inleder broschyren med definitioner av viktiga begrepp som vid flera tillfällen skapat problem vid upphandling. Ett exempel på detta är definitionen av skillnaden mellan tolk och översättare.

EMT, European Masters of Translation, har en kvalitetsmärkning som vi använder som riktmärke för god kvalitet. Därefter presenteras Svenskt teckenspråk i korthet och argument för översättning.

Innehållet i broschyren täcker de olika aspekterna på tillgänglighet/användbarhet som presenteras i rekommendationerna.

Målgrupp

- a) Teckenspråkiga döva/hörselskadade: ca 10 000
- b) Upphandlare av teckenspråksöversättning
- c) Översättare/aktörer
- d) översättningsbolag
- e) webbansvariga

Delaktighet

Enskilda döva individer och dövföreningar har medverkat i detta projekt med en stark påverkan på resultatet genom enkätundersökningen, intervjuer och spontan feedback som inkommit både genom mail, bildtelefonsamtal och personliga möten.

Samverkan

Projektet har haft samverkan med producenter och användare av teckenspråksfilmer på hemsidor. Vi har även haft kontakter utanför Sveriges gränser. Samverkan har skett med Språkrådet och Stockholms universitet. Kontakter har även tagits med SKL och upphandlare av teckenspråksöversättningar på hemsidor.

Projektet har haft ett nära samarbete med Arvsfondsprojektet Text till Teckenspråk. Syftet har varit att ta del av de erfarenheter som gjorts i detta projekt. Samverkan har resulterat i gemensamt referensgruppsmöte och två seminarier under år 1.

Organisationer

De brukarorganisationer som vi haft ett nära samarbete med är FSDB, SDR och SDU eftersom majoriteten av målgruppen återfinns bland deras medlemmar.

Referensgrupp

Förutom enskilda individer har projektet haft stor hjälp av referensgruppen, som varit aktiv under år 1, bestått av:

Andreas Richter	Hjälpmiddelsinstitutet
Johanna Mesch	Institutionen för Lingvistik, Stockholms universitet
Sebastian Embacher	Språkrådet
Helena Söderlund	FSDB
Sören Hansson	Handisam
Jenny Ek	SDU

Producenter

Vi har under åren haft ett nära samarbete med flera företag som producerar teckenspråksfilmer. De har bidragit med sin erfarenhet och i nära samverkan med varandra och projektet har ett gemensamt etiskt ansvar vuxit fram och med det en professionalism.

Döviana	Malmö
Ning AB	Leksand
Omnitor	Stockholm
SDRtecken AB	Stockholm
Teckenbro media AB	Örebro

Övriga aktörer

Kungliga biblioteket, konsulter.

Spridning

Sverige

Projektet har besökt några av landets största dövföreningar vars totala medlemsantal uppgår till ca 50 % av SDR:s medlemmar, ca 2100 (4200 medlemmar i SDR år 2010). Intervjuer har gjorts med enstaka döva med olika ålder, kön, funktionsnedsättningar och språklig bakgrund. Samverkan har skett med ett flertal producenter av teckenspråksfilm. Projektet har även kommunicerat med ett flertal upphandlare och webbansvariga inom statliga myndigheter, kommuner och landsting.

Norden

Via kontakter och dövas nordiska råd har kännedom om kvalitetssäkringsprojektet nått våra grannländer. Materialet har spridits i övriga Norden och kontakt har tagits med bland annat Danmarks Dövas Förbund och Norges motsvarighet till språkrådet.

Resultat

Projektets resultat skall vägas mot projektets mål och budget. I projektet har vi utgått från ett brukarperspektiv och samlat in erfarenheter och kommentarer från användare av teckenspråksfilmer på hemsidor, bland annat på startseminariet i anslutning till SDR:s

förbundsstämma 2011. En hel del av erfarenheterna baseras också på kommentarer från användare av översättningstjänsten TTT- Text till teckenspråk. Under projekttiden har en användarstudie genomförts genom intervjuer med enskilda och träffar på dövföreningar. Vi har dessutom haft ett nära samarbete med flera producenter av teckenspråksfilmer som har teckenspråkskompetens, i referensgrupper och seminarier. De har även testat olika möjligheter och begränsningar i inspelningssituationer. I projektet har vi använt den samlade kunskapen från producent till användare, vilket har gett både bredd och djup till resultatet.

Analys av resultat

Inbjudan till seminariet för lansering av broschyren skickades till SKL centralt och till de upphandlare, producenter och webbansvariga som vi under projekttiden kommit i kontakt med. Lokal hade bokats för 50 personer men vi blev bara 25. Frågan ställdes till flera som vi bjudit in varför de inte avsåg att delta. Svaret vi fick ibland var att broschyren och rekommendationerna var ett tillräckligt verktyg för dem att kunna arbeta på egen hand. De skulle återkomma om det fanns frågor och oklarheter. De som däremot deltog på seminariet sa spontant att denna typ av seminarier borde erbjudas regelbundet och då kanske med olika teman. Att på detta sätt öppna upp för dialog mellan flera producenter och upphandlare från olika myndigheter kändes nytt och berikande från flera perspektiv.

Att under ett projektår arbeta fram en kravprofil för teckenspråksfilmer på webben har varit en riktig utmaning. Att forma en kravprofil som är hållbar över tid kräver också tid, och detta arbete blir en grund att bygga vidare på för framtiden. Det finns idag alltför lite forskning på teckenspråksfilmer i Europa och inget etablerat samarbete inom och utanför Sveriges gränser. Projektets resultat har hämtat grund i erfarenheter från användare, producenters erfarenheter och kopplat det till befintliga instrument. Kontakter har tagits med forskare inom området och det visar på att det behövs ytterligare insatser och dokumentation kring användares erfarenheter. Under hela året har vi blivit kontaktade direkt av handläggare och upphandlare som vill ha vägledning inför en upphandling. Många av dem upplever att de inte vet hur och vad de skall upphandla, inte heller att de kan bedöma vad de köpt utan man förlitar sig på att andra vet vad de gör, ”det är som att köpa grisen i säcken”. Med dessa rekommendationer och broschyren som vi utarbetat hoppas vi att de kan få stöd i upphandlingen och att användare av webbsidor kan vara trygga i att de får en användbar kvalitet.

Under projekttiden har roller förtydligats och en professionalitet bland producenter och översättare/aktörer vuxit fram. En ökad medvetenhet om skillnaden mellan tolk och översättare visar sig inte minst i att användningen av teckenspråkstolkar för översättning på hemsidor minskar. Efterfrågan på utbildning och fortbildning har ökat bland enskilda översättare/aktörer, producenter beställare. Vi har inte upplevt denna efterfrågan på utbildade översättare/aktörer från slutanvändarna.

Frågor för framtiden

Tillgången på teckenspråksfilmer på internet har ökat. Under projekttiden har det framkommit att målgruppen för dessa filmer ofta inte vet att de finns tillgängliga på internet, eller hur de skall hitta dem.

Idag finns en grupp översättare där de flesta saknar akademisk utbildning i översättning. Utbildning hos översättare är något som ofta efterfrågas vid upphandling. Nästa steg efter utbildning är auktorisation av översättare, detta arbete kommer att ta många år, SDR får arbeta vidare med denna fråga i samarbete med Kammarkollegiet, TÖI, Stockholms

Universitet och Myndigheten för yrkeshögskolan. Till dess att utbildning och auktorisation finns att tillgå så finns det behov av ett enhetligt översättartest. Arbetet att ta fram detta kan bli ett eget projekt

Flera av de upphandlare vi kommit i kontakt med, känner sig osäkra när det gäller bedömningen av kvalitén på inkomna anbud. Stöd i att granska dessa, eller att det skapas en neutral granskningsfunktion, är något att arbeta vidare med.

Slutord

Vi vill ännu en gång rikta ett stort tack till alla som bistått oss i detta projekt. Den tysta kunskap som förmedlats till oss har varit ovärderlig. De kontakter som vi fått under resan har gett oss en bekräftelse och en samstämmighet som finns bland producenter och användare av teckenspråksfilmer på webbsidor. Detta är fortfarande bara början...

Carina Hofman
Projektledare SDR

Stig Kjellberg
Projektledare SDR

Litteraturlista

Forskning

Christopher A. Stone, *Towards a deaf translation norm*, 2005

länkar

www.beta.webbriktlinjer.se

www.sdr.org

www.sprakradet.se

www.handisam.se

www.kammarkollegiet.se

Bilagor

Språkrådets rapport

Ekonomisk redovisning

European masters of translation

Rekommendationer/kravprofil för teckenspråksfilmer på hemsidor

Broschyr ”Inför upphandling av teckenspråksfilmer”